

Ю.О. Коломоєць

викладач

(Дніпропетровський державний
аграрний університет)

УДК 342.7

ЗМІСТ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА СТРАЙК

Розглянуто зміст конституційного права людини і громадянина на страйк, виокремлено його елементи, охарактеризовано їх особливості

Ключові слова: конституційне право людини і громадянина на страйк.

Рассматривается содержание конституционного права человека и гражданина на забастовку, выделены его элементы, охарактеризованы их особенности.

Ключевые слова: конституционное право человека и гражданина на забастовку.

The concept of constitutional human and civil rights for damages and its elements are described, conclusions and recommendations are proposed.

Keywords: constitutional human and civil rights for damages.

Постановка проблеми. Право людини і громадянина на страйк є невід'ємним конституційним правом. Його існування є важливою ознакою демократичної держави та громадянського суспільства. А в умовах, коли відбувається активне використання страйкових методів боротьби, питання змісту даного суб'єктивного права набуває особливої актуальності, потребує ґрунтовних досліджень.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. З метою повного і системного аналізу змісту конституційного права людини і громадянина на страйк проаналізовано сучасні підходи до висвітлення змісту суб'єктивного права у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених: А. Колодія, А. Олійника, О. Фрицького, М. Матузова, О. Скакун, В. Боняк, Л. Липачової та інших. Але зміст конституційного права людини і громадянина на страйк окремо у вітчизняній юридичній науці ще не досліджувався.

Метою даної статті є визначення поняття змісту конституційного права людини і громадянина на страйк та характеристика його елементів.

Відповідно до мети завданнями даної роботи є: а) аналіз існуючих у юридичній науці підходів учених щодо розуміння змісту суб'єктивних прав і свобод; б) формулювання поняття «зміст конституційного права людини і громадянина на страйк»; в) характеристика елементів змісту досліджуваного конституційного права.

Виклад основного матеріалу. Дослідження змісту конституційного права людини і громадянина на страйк слід розпочинати з філософської категорії змісту. Зміст – це сукупність елементів, процесів, зв'язків, які становлять даний предмет чи явище [1, с. 27]. Структура, внутрішня

впорядкованість є необхідними компонентами змісту [2, с. 315]. Конституційне право людини і громадянина на страйк за змістовним критерієм належить до суб'єктивних прав. Суб'єктивним правом особи вважається закріплена у юридичних нормах можливість певної поведінки, спрямованої на здійснення відповідних прав людини [3, с. 161]

Основи теорії юридичного змісту суб'єктивних прав закладені ученими-теоретиками: М. Александровим, С. Алексєєвим, Л. Явичем, які виокремлюють тричленну структуру змісту суб'єктивного права. Такої ж позиції дотримується і вітчизняний науковець О. Скакун, котра виділяє такі суттєві елементи, що складають зміст суб'єктивного права: а) правомочність на власні позитивні дії (правокористування), право позитивної поведінки правомочного, тобто можливість чинити самим суб'єктом фактично та юридично значущі дії; б) правомочність на чужі дії (правовиконання) або право відповідної поведінки від правозобов'язаної особи, тобто можливість зацікавленої особи жадати від зобов'язаного суб'єкта виконання покладених на нього обов'язків; в) правомочність домагання (право захист) або право на захист, тобто можливість звертатись за підтримкою і захистом держави в разі порушення суб'єктивного права з боку правозобов'язаної особи. У дію це право приводить апарат держави – примус, коли інша сторона не виконує своїх обов'язків [4, с. 512-513].

Російський учений М. Матузов, який також стояв у витоків учення про суб'єктивне право, на відміну від вищезазначеного підходу, включає у зміст будь-якого суб'єктивного права чотири можливості (елементи): а) певної поведінки уповноваженого суб'єкта; б) вимоги належної поведінки від зобов'язаної сторони; в) звертатись за захистом до держави; г) користуватися визначеним соціальним благом [5, с. 84].

Такий підхід поділяють науковці В. Боняк [6, с. 59], В. Спаська [7] та інші. Водночас якщо дослідниця О. Мельничук вважає сумнівним виділяти четверту правомочність, тобто право-користування [8, с. 6], то інший вітчизняний науковець, Л. Липачова, пропонує виділяти п'ятий додатковий структурний елемент змісту суб'єктивного права: можливість використання в разі необхідності міжнародного захисту конвенційних прав і свобод [9, с. 141]. На нашу думку, цей елемент доцільно віднести до однієї із чотирьох можливостей, а саме до третьої. Це є частиною права-претензії, її слід визначити таким чином: “можливість звертатись за захистом до держави, а в разі необхідності – і до міжнародних правозахисних інституцій” [6, с. 59]. Дійсно, ці два елементи поєднує те, що як на державному рівні, так і міжнародному застосовуються дієві заходи. У першому випадку це юридичні заходи примусу до осіб, винних у порушенні конституційного права людини і громадянина на страйк, а в другому – заходи міжнародного впливу до держави-відповідача.

Вважаємо, що саме чотиричленна структура змісту суб'єктивного права надає останньому цілісності, довершеності, лаконічності. Кожна із чотирьох зазначених можливостей однаково важлива, і в єдності вони

являють собою органічно цілісне явище. Виходячи саме із цієї структури змісту суб'єктивного права, проаналізуємо структурні елементи змісту суб'єктивного права людини і громадянина на страйк.

Першим складовим елементом змісту права на страйк є можливість певної поведінки уповноваженої сторони правовідносин (право на власні дії). Ця можливість забезпечується власними активними діями уповноваженої сторони, а також обов'язками зобов'язаної сторони. Держава забезпечує це право не тільки відповідною нормативно-правовою базою, а й створенням умов для реалізації цих норм. Вищевказана можливість виражається передусім у позитивних діях носія суб'єктивного права, у можливості бути носієм певного блага та використовувати його для задоволення власних потреб і інтересів. Можливість уповноваженої сторони на певну поведінку в межах даного суб'єктивного права означає, що особа за власним бажанням може брати участь у страйках, тобто захищати свої економічні, соціальні та культурно-духовні інтереси. Людина, громадянин отримує дану можливість після її законодавчого закріплення. Суб'єктивне право ставить його носія в таке становище, при якому останній може юридично діяти у своїх особистих інтересах, при цьому закон буде на його боці, якщо, звичайно, ці інтереси не суперечать суспільним, не обмежують прав інших людей [6, с. 59].

Поділяємо думку М. Матузова щодо того, що провідна роль у змісті суб'єктивного права належить саме можливості власних активних дій уповноваженої сторони [10, с. 104]. На прикладі досліджуваного права можливість власних дій означає, що особа може за власним бажанням обирати законні засоби для досягнення своєї мети, тобто людина, громадянин може відстоювати свої економічні, соціальні та культурно-духовні інтереси будь-яким не забороненим способом. Ця можливість не може бути вилучена в особи чи передана комусь іншому, вона може здійснюватись упродовж активного життя, тобто того періоду, поки особа навчається або працює. Людина і громадянин визнається носієм даного права та може самостійно, наскільки їй дозволяє обсяг дієздатності, визначати свою поведінку щодо участі у страйку.

Так, згідно зі ст. 44 Конституції України у нашій державі кожен, хто працює, має право на страйк. Це право, на нашу думку, є комплексним. Так, згідно з конституційними положеннями воно включає в себе такі можливості: а) прийняття найманими працівниками самостійного рішення про оголошення чи неоголошення страйку на своєму підприємстві (ч. 3 ст. 19 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)); б) брати участь у страйку для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ч. 1 ст. 44 Конституції України); в) не брати участі у страйку – ніхто не може бути примушеним до участі в ньому або неучасті (ч. 3 ст. 44 Конституції України).

Відповідно до Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» поведінка уповноваженої особи може бути не тільки активною, а й пасивною. Активна поведінка найманих працівни-

ків може зводитися до тимчасового колективного добровільного припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків); самостійного прийняття ними рішення про оголошення чи неоголошення страйку на своєму підприємстві; початку страйку, якщо примирні процедури не привели до вирішення колективного трудового спору (конфлікту) або власник чи уповноважений ним орган (представник) ухиляється від примирних процедур або не виконує угоди, досягнутої в ході вирішення колективного трудового спору (конфлікту).

Пасивна поведінка уповноваженої особи може виражатись в утриманні від порушень порядку оголошення та проведення страйку; у неучасті у страйку за умов, якщо припинення працівниками роботи створює загрозу життю і здоров'ю людей, докільню або перешкоджає запобіганню стихійному лиху, аваріям, катастрофам, епідеміям та епізоотіям чи ліквідації їх наслідків; у неучасті у страйку працівників (крім технічного та обслуговуючого персоналу) органів прокуратури, суду, Збройних Сил України, органів державної влади, безпеки та правопорядку.

Отже, першим складовим елементом змісту суб'єктивного конституційного права людини і громадянина на страйк є можливість певної поведінки уповноваженої сторони правовідносин (право на власні дії).

Наступним, другим елементом змісту суб'єктивного права людини і громадянина на страйк є можливість уповноваженої сторони правовідносин вимагати належної поведінки від зобов'язаної сторони (право на чужі дії), тобто вимагати від зобов'язаного суб'єкта виконання покладених на нього обов'язків. Ми погоджуємося з М. Матузовим, який зазначає, що це є суттєвим у суб'єктивному праві [10, с.106]. Забезпеченість аналізованого суб'єктивного права на страйк обов'язками окремих осіб, держави в цілому робить його реально здійсненним. У даному випадку призначення юридичного обов'язку – дати можливість кожному, хто працює в Україні на законних підставах, реалізувати конституційне право на страйк. Там, де є суб'єктивне право, завжди присутній юридичний обов'язок. Так само, як не можна сутність суб'єктивного права зводити до “можливості примусити”, так, з іншого боку, не можна й недооцінювати цю можливість, оскільки забезпеченість суб'єктивного права обов'язками інших осіб якраз і робить його реально здійсненним, а також відрізняє від інших соціальних можливостей [9, с. 136]. Отже, суб'єктивному праву на страйк однієї сторони правовідносин завжди кореспондує юридичний обов'язок іншої сторони, тобто зобов'язана сторона повинна належним чином забезпечувати законні вимоги уповноваженої сторони.

Так, насамперед зміст права-вимоги суб'єктивного права людини і громадянина на страйк зводиться до того, що особи (наймані працівники) мають право вимагати надання їм можливостей щодо проведення страйку у зв'язку з відмовою власника або уповноваженого ним органу (представника) задовольнити їх вимоги або уповноваженого ними органу, профспілки, об'єднання профспілок чи уповноваженого нею (ними) органу. Тобто у випадку, коли зобов'язана сторона (особа) не виконує

покладені на неї обов'язки або виконує їх неналежним чином, уповноважена сторона (особи) мають право вимагати їх виконання на необхідному рівні, а саме:

- участі власника чи уповноваженого ним органу (представника) у примирних процедурах або виконання угоди, досягнутої в ході вирішення колективного трудового спору (конфлікту) (ч. 3 ст. 18 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів));

- попередження власником або уповноваженим ним органу (представником) у найкоротший строк постачальників і споживачів, транспортні організації, а також інші заінтересовані підприємства, установи, організації щодо рішення найманих працівників про оголошення страйку (ч. 7 ст. 19 вищезазначеного Закону України).

Особливість такої можливості суб'єктивного права на страйк, як правовимога, полягає у тому, що воно належить не лише уповноваженій стороні, а й правозобов'язаній, у даному випадку – власнику або уповноваженому ним органу (представнику). Зокрема, останні мають право вимагати від осіб, які працюють: а) проведення спочатку примирних процедур; б) наявності рішення про оголошення страйку на підприємстві, що має бути прийнято при умові подання виборного органу первинної профспілкової організації (профспілкового представника) чи іншої організації найманих працівників, уповноваженої згідно із ст. 3 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», представляти інтереси найманих працівників, загальними зборами (конференцією) найманих працівників шляхом голосування і такого, що буде прийнятим голосуванням більшості найманих працівників або двома третинами делегатів конференції та відповідно таке рішення про оголошення страйку має бути оформлено протоколом (ч. 1 ст. 19); в) рекомендації щодо оголошення чи неоголошення галузевого або територіального страйку, що приймаються на галузевому або територіальному рівнях на конференції, зборах, пленумі чи іншому виборному органі представників найманих працівників та/або профспілок мають бути надіслані відповідним трудовим колективам чи профспілкам (ч. 2 ст. 19 вищезазначеного Закону); г) наймані працівники підприємств галузі чи адміністративно-територіальних одиниць мають самостійно приймати рішення про оголошення чи неоголошення страйку на своєму підприємстві; д) ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку (ч. 3 ст. 19); е) орган (особа), який очолює страйк, зобов'язаний письмово попередити власника або уповноважений ним орган (представника) не пізніше як за сім днів до початку страйку, а у разі прийняття рішення про страйк на безперервно діючому виробництві – за п'ятнадцять днів (ч. 6 ст. 19); є) у разі проведення зборів, мітингів, пікетів за межами підприємства орган (особа), який очолює страйк, повинен повідомити про запланований захід місцевий орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування не пізніше ніж за три дні (ч. 9 ст. 19 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)»).

Керівництво страйком, відповідно до вищевказаного Закону Украї-

ни, на підприємстві має здійснювати орган (особа), що визначається загальними зборами (конференцією) найманих працівників при прийнятті рішення про оголошення страйку (ч. 1 ст. 20). Галузевий чи територіальний страйк має очолювати (координувати) орган (особа), визначений конференцією, зборами, пленумом чи іншим виборним органом представників найманих працівників, профспілкових чи інших організацій працівників, уповноважених представляти відповідні трудові колективи (ч. 2 ст. 20). Також орган (особа), що очолює страйк, діє під час страйку в межах прав, передбачених законодавством, має інформувати працівників про хід вирішення колективного трудового спору (конфлікту) (ч. 3 ст. 20). А повноваження органу (особи) як керівника страйку мають бути припинені, якщо сторони підписали угоду про врегулювання колективного трудового спору (конфлікту), а також у разі прийняття рішення про відміну або про припинення страйку (ч. 4 ст. 20).

Водночас слід виділити і ту групу можливостей права на страйк, як право-вимога, що належить як уповноваженій стороні, так і правозобов'язаній: а) під час страйку сторони колективного трудового спору (конфлікту) зобов'язані продовжувати пошук шляхів його вирішення, використовуючи для цього усі наявні можливості (ч. 1 ст. 21); б) угода про вирішення колективного трудового спору (конфлікту) має бути підписана керівником або іншим повноважним представником органу, що очолює страйк, і власником або уповноваженим ним органом (представником) (ч. 2 ст. 21); в) контроль за виконанням умов цієї угоди повинен здійснюватися сторонами колективного трудового спору (конфлікту) або уповноваженими ними органами (особами) (ч. 3 ст. 21); г) власник або уповноважений ним орган (представник), місцевий орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування і орган (особа), що очолює страйк, зобов'язані вжити необхідних заходів до забезпечення під час страйку життєздатності підприємства, збереження майна, додержання законності та громадського порядку, недопущення загрози життю і здоров'ю людей, навколишньому природному середовищу (ст. 26) [11].

Враховуючи вищевикладене щодо другої складової змісту суб'єктивного права на страйк, слід зазначити, що розподіл учасників правовідносин на протилежні сторони не означає протилежності їхніх інтересів. В Україні вимога людиною права на страйк звернена до зобов'язаної сторони, є способом забезпечення інтересів як самої людини, так і суспільства в цілому. Можлива або дозволена поведінка уповноваженої сторони правовідносин щодо права на страйк завжди спирається на обов'язок протилежної сторони, тобто на належну, юридично необхідну поведінку зобов'язаної особи або осіб.

Разом з тим вважаємо за необхідне вказати на особливість такої складової змісту суб'єктивного права на страйк, як права-вимоги, а саме на те, що воно не є односкладовим, а зводиться до таких елементів:

1) особи (наймані працівники) мають право вимагати надання можливостей щодо проведення страйку згідно з законодавством України;

2) право-вимога належить не лише уповноваженій стороні, а й правозобов'язаній.

Третя можливість поведінки уповноваженої сторони правовідносин – це можливість носія у разі порушення його конституційного права на страйк звертатися за захистом до держави в особі судових і правоохоронних органів (право на захист), що зобов'язані відновити порушене право. Цій можливості кореспондує обов'язок зобов'язаної сторони правовідносин в особі компетентних державних органів вжити заходів щодо відновлення порушеного конституційного права людини і громадянина на страйк та притягнення винних до юридичної відповідальності.

У таких випадках виникає можливість та необхідність використовувати механізм державного впливу, а в разі необхідності – міжнародних правозахисних інституцій. Законодавство України передбачає відповідальність за порушення конституційного права людини і громадянина на страйк. Аналізоване нами право є конституційно гарантованою можливістю, ця гарантованість забезпечує його належний захист і реалізацію. Уповноважена особа, в разі порушення її права або невиконання в повному обсязі зобов'язаною стороною відповідних обов'язків, завжди може звернутися за захистом до державних органів, які зобов'язані відновити порушене право. Таке звернення особи до держави є проханням про захист, про відновлення порушеного права [6, с. 84]. За наявності такого порушення стосовно носія відповідні державні органи зобов'язані відновити конституційне право людини і громадянина на страйк та притягнути винних до юридичної відповідальності. Юридична відповідальність полягає у настанні для суб'єкта, який скоїв правопорушення, передбачених у законі негативних наслідків. За своєю сутністю юридична відповідальність є негативною реакцією держави на скоєне правопорушення. Ця реакція виявляється у застосуванні до правопорушника санкцій майнового, особистого чи організаційного характеру. Існує декілька видів юридичної відповідальності: дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова, кримінальна.

Так, ч. 5 ст. 19 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» встановлює, що нікого не може бути примушено до участі або до неучасті у страйку, а ч. 8 цієї ж статті визначає, що у разі проведення зборів, мітингів, пікетів за межами підприємства орган (особа), який очолює страйк, повинен повідомити про запланований захід місцевий орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування не пізніше ніж за три дні.

Крім цих положень, вищезазначений Закон України містить розділ IV, що має назву «Відповідальність за порушення законодавства про колективні трудові спори (конфлікти)» (ст.ст. 29–34). Так, ст. 29 регламентовано, що особи, винні в порушенні законодавства про колективні трудові спори (конфлікти), несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно із законодавством.

Частиною 1 ст. 31 аналізованого Закону України визначено, що

особи, винні у виникненні колективних трудових спорів (конфліктів) або які затримують виконання рішень примирних органів, утворених відповідно до законодавства, а також рішень органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування чи їх посадових осіб, несуть дисциплінарну, цивільно-правову, кримінальну або адміністративну відповідальність згідно із законодавством.

Наступними положеннями вищезазначеного розділу, а саме ст. 33 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», регламентовано, що особи, які примушують працівників до участі у страйку або перешкоджають участі у страйку шляхом насильства чи погрозою застосування насильства, або шляхом інших незаконних дій, покарання за які передбачено законодавством, притягаються до кримінальної відповідальності згідно із законодавством.

Частини 1 та 3 ст. 34 «Відшкодування збитків, заподіяних страйком» вищезазначеного Закону України відповідно визначають, те що: а) збитки, заподіяні в результаті страйку іншим підприємствам, установам, організаціям чи громадянам, відшкодовуються за рішенням суду згідно із законодавством; б) власник або уповноважений ним орган (представник), який порушив закони України, внаслідок чого склалися умови для страйку, і страйк закінчився повним чи частковим задоволенням вимог найманих працівників, компенсує збитки учасникам страйку в розмірі, визначеному судом (у межах коштів і майна, що йому належать).

Законність чи незаконність страйків визначає в кожному конкретному випадку суд. При цьому є значна специфіка, залежно від країни, відносно розподілу страйків на законні та незаконні. Є ще одна особливість: залежно від умов конкретної держави суди можуть розширити чи звужити межі законності страйку. Таким чином, регламентація страйків не зводиться до прямих заборон та придушення, а є досить гнучкою [12, с. 497].

5 квітня 2001 р. Кримінальний кодекс України вперше окремою 174 статтею передбачив відповідальність за примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку [13].

До 2001 р. вказані дії не визнавалися злочином. Вважаємо, що криміналізація вказаних діянь є цілком вчасним та обґрунтованим кроком українського законодавця, адже їхня суспільна небезпека є очевидною. Насамперед, вона полягає у порушенні конституційно закріплених за тими, хто працює, прав на захист своїх економічних, соціальних та культурно-духовних інтересів шляхом здійснення ними заходів з активізації роботодавця щодо усунення порушень законодавства про працю або поліпшення її умов у порівнянні з існуючими. Як влучно зазначає О. Готін, злочином порушується одна з найважливіших засад порядку вирішення трудових спорів – добровільність, заподіюється майнова та немайнова шкода суб'єктам господарювання, створюються умови для виникнення соціальної напруги в суспільстві [14, с. 76].

Таким чином, аналіз чинного законодавства засвідчує той факт, що державою створені певні юридичні гарантії забезпечення конституцій-

ного права людини і громадянина, які працюють, на страйк, обумовлені встановленням дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової, кримінальної відповідальності посадових осіб, які перешкоджають особі у реалізації досліджуваного суб'єктивного права. Ці гарантії можуть бути дієвими лише за умови ефективної діяльності органів державної влади. У випадку, коли особою використано всі національні засоби правового захисту, згідно зі ст. 55 Конституції України вона має право звернутися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Дана можливість використання в разі необхідності механізму міжнародного захисту права людини і громадянина на страйк пов'язана із застосуванням заходів міжнародного впливу до держави-відповідача, порушника конвенційних прав і свобод людини. Заходи міжнародного впливу ні в якому разі не повинні посягати на суверенітет держави-відповідача, хоча остання й визнає примусову юрисдикцію. Так, на думку Л. Гусейнова, у держав, що порушили свої зобов'язання за Європейською Конвенцією, виникають такі "вторинні" зобов'язання: а) припинити протиправне діяння; б) забезпечити повне відшкодування шкоди, заподіяної цим діянням; в) забезпечити сатисфакцію, включаючи відповідні гарантії неповторення аналогічних фактів у майбутньому [15]. Тобто особливість юридичної відповідальності держави-порушниці Конвенції, включно і статей щодо права людини на страйк, полягає в тому, що вона має в основному майновий, компенсаційний характер стосовно потерпілого та загальний характер стосовно потенційних потерпілих.

Отже, забезпечення конституційного права людини і громадянина на страйк є одним із головних завдань органів державної влади, а при вичерпанні національних засобів захисту аналізованого права людина, громадянин можуть звернутись до Європейського Суду з прав людини чи інших інституцій глобального міжнародного рівня, за умови ратифікації Україною відповідних актів міжнародного законодавства.

Четвертий елемент, що складає зміст суб'єктивного права на страйк, – це можливість уповноваженої сторони правовідносин в особі носія конституційного права на страйк користуватись даною можливістю. Цій можливості кореспондує необхідність зобов'язаної сторони, якою потенційно виступають власник чи уповноважений ним орган (представник), не заважати уповноваженій стороні користуватись відповідним соціальним благом, яким є конституційно закріплене право на страйк.

Досліджуване нами право не просто належить до визначених основних прав особи, а є необхідним елементом якості життя людини і громадянина. Право на страйк слід розглядати не тільки як можливість вирішення колективного трудового спору (конфлікту), але й можливість щодо поліпшення умов праці або задоволення вимог професійного характеру, пошуків вирішення економічних, соціальних, культурно-духовних проблем, котрі виникають на підприємстві й безпосередньо

стосуються працівників.

Можливість користуватись визначеним соціальним благом складає основу будь-якої цивілізованої держави, без права на страйк неможлива побудова громадянського суспільства, конституційно та законодавчо закріплені можливості в цьому плані для кожного, хто працює, є одним із дієвих заходів усунення несправедливості, нерівності. Дану потребу слід розглядати як необхідність забезпечення гідного рівня життя та певних умов праці, що їх повинні забезпечити власник чи уповноважений ним орган (представник).

Вважаємо, що за умов економічної кризи, соціальної напруженості, значної кількості безробітних, право на страйк знаходиться на одному рівні з первинними потребами: фізіологічними, в безпеці, захищеності і є елементом права на життя, на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї.

Про можливість людини і громадянина користуватись досліджуваним конституційним правом дають підстави говорити приклади загального страйку шахтарів у Донбасі у 1993 р.; студентських страйків у 16 містах у жовтні 2010 р.; хвиля страйків педагогів по всій Україні у березні 2011 р. тощо.

Таким чином, четвертою складовою змісту суб'єктивного права людини і громадянина на страйк є можливість користування соціальним благом, яким є конституційне право людини і громадянина на страйк. Зазначеному суб'єктивному праву кореспондує юридичний обов'язок держави не перешкоджати індивідуальному суб'єкту, потерпілому від свавілля власника чи уповноважений ним органу (представника), колективно реалізовувати дану можливість, користуватися відповідним правом.

Враховуючи вищевикладене, слід зробити такі висновки:

1. Конституційне право людини і громадянина на страйк є самостійним суб'єктивним правом, що має власний юридичний зміст.

2. Зміст суб'єктивного конституційного права людини і громадянина на страйк – це закріплена нормами національного права система можливої і необхідної поведінки уповноваженого і зобов'язаного суб'єктів щодо захисту економічних, соціальних і культурно-духовних інтересів особи.

3. Структура змісту суб'єктивного конституційного права на страйк має чотиричленну побудову, а саме можливості уповноваженого суб'єкта: 1) на певну поведінку (право на власні дії); 2) вимагати належної поведінки від зобов'язаної сторони (право на чужі дії); 3) у разі порушення його конституційного права на страйк звертатися за захистом до держави в особі судових і правоохоронних органів (право на захист), що зобов'язані відновити порушене право, а при вичерпанні національних засобів захисту досліджуваного права звертатися до інституцій регіонального (Європейського Суду з прав людини) чи міжнародного рівня; 4) уповноваженої сторони правовідносин в особі носія конституційного права на страйк користуватись цією можливістю.

Єдність саме чотирьох вищезазначених можливостей і складає зміст конституційного права людини та громадянина на страйк. Теперішній ро-

звизок прав людини супроводжується активним використанням даного права, котре підтверджує загальнотеоретичне уявлення про його зміст.

Бібліографічні посилання

1. Філософія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За заг. ред. С.П. Щерби. – К., 2004.
2. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М., 1991.
3. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підруч. – К., 2002.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підруч. – Вид. 2-е, перероблене і доповнене. – Харків, 2009.
5. Матузов Н.И. Правовая система и личность. – Саратов, 1987.
6. Боняк В.О. Конституційне право людини і громадянина на освіту в Україні: Монограф. – Дніпропетровськ, 2008.
7. Спасская В.В. Образовательные правоотношения: вопросы теории [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lexed.ru/>.
8. Мельничук О. Суб'єктивне право на освіту: поняття, структура, зміст // Юридична Україна. – 2011. – № 6. – С. 4-10.
9. Липачова Л. Зміст конституційного права людини та громадянина на звернення за захистом своїх прав і свобод до Європейського Суду з прав людини // Вісник Луган. ін-ту внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України. – 2002. – Вип. 1. – С. 133-142.
10. Матузов Н.И. Личность. Права. Демократия. Проблемы субъективного права. – Саратов, 1972.
11. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998 № 137/ 98 – ВР // ВВР. – 1998. – № 34. – Ст. 227
12. Трудове право України: Підруч. / Ред. Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева. – К., 2001.
13. Кримінальний кодекс України // ВВР. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
14. Готін О.М. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина: Навч. посіб. – 2-ге вид. – Луганськ, 2006.
15. Гусейнов Л.Г. Відповідальність держав за порушення міжнародних зобов'язань у галузі прав людини: Автореф. дис.... д-ра юрид. наук: 12.00.11. – К., 2000.

Надійшла до редакції 05.07.2012

М.О. Кравець

асистент кафедри

(*Національний гірничий університет*)

УДК 351.713

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ ЮРИДИЧНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Розкрито зміст та охарактеризовано поняття «оцінка», «кваліфікація». На підставі проведеного дослідження запропоновано юридичну кваліфікацію розглядати як правову оцінку конкретного життєвого випадку, спрямовану на виявлення юридично значущих фактів, що виражається в з'ясуванні відповідності чи невідповідності ознак цих фактів нормам права.

Ключові слова: *правопорушення, правозастосування, процес, правова оцінка, кваліфікація, юридична кваліфікація.*

Раскрыто содержание и охарактеризованы понятия «оценка», «квалификация». На основании проведенного исследования предлагается рассматривать юридическую квалификацию как правовую оценку конкретного жиз-